

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(25×1)	—	25 נקודות
פרק שני	—	יצירות מאת עגנון ודרמה	—	(35×1)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,				
		השירה העברית במאה ה-20)	—	(20×2)	—	40 נקודות
					—	סך הכול 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים על הלל הזקן שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אָמְרוּ עָלָיו עַל הַלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיָה עוֹשֶׂה וּמַשְׁתַּכֵּר בְּטוֹרָפְעִיק.
 חָצִיו הָיָה נוֹתֵן לְשׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְחָצִיו לְפִרְנָסָתוֹ וּלְפִרְנָסַת אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ.
 פַּעַם אַחַת לֹא מָצָא לְהַשְׁתַּכֵּר וְלֹא הִנִּיחוּ שׁוֹמְרֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ לְהַכְנִס;
 עָלָה וְנִתְּלָה וַיֵּשֶׁב עַל פִּי אֲרָבָה, כְּדִי שִׁישְׁמַע דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים מִפִּי שְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן.
 אָמְרוּ: אוֹתוֹ הַיּוֹם עָרַב שַׁבָּת הָיָה, וּתְקוּפַת טִבֵּת הָיְתָה, וַיֵּרֶד עָלָיו שֶׁלֵּג מִן הַשָּׁמַיִם.
 כְּשֶׁעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר אָמַר לוֹ שְׁמַעְיָה לְאַבְטָלְיוֹן:
 אַבְטָלְיוֹן אָחִי, בְּכָל יוֹם הַבַּיִת מֵאִיר וְהַיּוֹם אָפֵל, שָׁמָּה יוֹם מְעַנָּן הוּא?
 הִצִּיצוּ עֵינֵיהֶן וָרָאוּ דְמוּת אָדָם בְּאֲרָבָה.
 עָלוּ וּמָצְאוּ עָלָיו רוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת שֶׁלֵּג.
 פָּרְקוּהוּ וְהִרְחִיצוּהוּ וְסָכוּהוּ וְהוֹשִׁיבוּהוּ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה.
 אָמְרוּ: רָאוּי זֶה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת.

לדעתך, מיהי הדמות הראשית או מי הן הדמויות הראשיות במעשה חכמים זה?

נמק והדגם את דבריך.

סיפור קצר

2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב

תאר את שתי הפגישות של יעקב עם רוטשילד, והסבר כיצד השינוי שחל ביעקב בא לידי ביטוי בפגישות האלה.

3. סיפור קצר עברי

ביצירות ספרות הדמויות מעוצבות בעזרת דרכי אפיון עקיפות, כגון שם הדמות, תיאור התנהגותה, חלומותיה, המראה החיצוני שלה, אנלוגיה בינה ובין דמויות אחרות ותיאורי הסביבה הפיזית שלה. בחר בדמות מסיפור קצר עברי שלמדת, והסבר שלוש דרכי אפיון עקיפות המעצבות אותה.

פרק שני – יצירות מאת עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-11.

יצירות מאת עגנון**4. תהלה**

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** החכם אמר למספר בנוגע לתהילה: צדיקים אֵבלם בליבם וצהלה על פניהם. הסבר כיצד דברי החכם משקפים את דמותה של תהילה ואת קורות חייה. (20 נקודות)
- ב.** המספר מבקר בביתה של תהילה כמה פעמים. בביקורו השני הוא אומר: כשנכנסתי ראיתי שנעשה בה שינוי. מהו השינוי שחל בתהילה? הסבר מה לדעתך גרם לשינוי זה. (15 נקודות)

5. והיה העקוב למישור

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** לפניך קטע מן הנובלה המתאר את פעולותיה של קריינדל טשארני כאשר שב מנשה חיים מרב העיר ובידו מכתב ההמלצה. קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.
- [...] וקריינדל טשארני לקחה מפה קרועה שלא ניתנה לתשמיש, ותפרש את הבד לפי מידת גודל המכתב להדביקו בדבק טוב למען יעמוד ימים רבים [...] ויש לחוש שמא יתקלקל המכתב קודם שעשה שליחותו. ויהי בעשותה את מעשיה ותתייפח מאוד ותזעק זעקה גדולה ומרה ותאמר מנשה חיים, מנשה חיים מתי תשוב אליי?

- בקטע זה יש רמזים מטרימים להמשך עלילת הנובלה. ציין והסבר רמזים אלה. (15 נקודות)
- ב.** תאר שני קטעים נוספים מן הנובלה שבהם מכתב ההמלצה מוזכר, והסבר את תרומתם לעלילת הנובלה או לאפיון הדמויות. (20 נקודות)

6. סיפור פשוט

- ברומאן "סיפור פשוט" דמויות של נשים פועלות בגלוי ובסמוי ומשפיעות על השיקולים ועל ההתנהגות של הגברים ברומאן.
- בחר בשתי דמויות של נשים ברומאן "סיפור פשוט", וכתוב אם קביעה זו נכונה בנוגע אליהן. הסבר והדגם את דבריך.

דרמה

7. ילדי הצל / בן ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. לפניך קטע ובו דבריה של נורית ליורם. קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.
אני לא מוכנה יותר לזה... אני ברחתי מן הבית, כי לא יכולתי [...] עכשיו שוב אותו דבר... נברח מכאן.
מדוע ברחת נורית מן הבית בעבר, וממה היא מבקשת לברוח בהווה? הסבר והדגם את דבריך. (13 נקודות)
- ב. בחר מן המחזה בשתי דמויות נוספות שהרצון לברוח מאפיין אותן. כתוב ממה כל אחת מדמויות אלה מבקשת לברוח, והסבר אם היא מצליחה להגשים רצון זה. (22 נקודות)

8. אנטיגונה / סופוקלס

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. בתחילת הטרגדיה אנטיגונה אומרת לאיסמנה: אין [...] שום אסון [...] או השפלה שלא חווינו שתינו.
תאר את האסון וההשפלה שמניעים את עלילת המחזה אנטיגונה, וכתוב כיצד אנטיגונה מתמודדת עימם.
הסבר מה הביא את אנטיגונה לבחור בדרך ההתמודדות הזאת. (20 נקודות)
- ב. איסמנה היא דמות משנה שתפקידה להאיר את דמותה של אנטיגונה.
הסבר והדגם כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בטרגדיה. (15 נקודות)

9. בית בובות / הנריק איבסן

בשלושת הקטעים (1)-(3) שלפניך, הלקוחים מן המערכה השלישית במחזה, מובאים דברים שאמר הלמר לנורה, אחרי שקרא את מכתבו של קרוגסטאד.
קרא קטעים אלה, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

- (1) וביחס לשנינו, הכול מוכרח להיראות, כאילו לא קרה שום דבר... כלפי חוץ, אני מתכוון.
- (2) לעזוב את הבית שלך, את הבעל שלך, את הילדים שלך! חשבי לרגע, מה יגידו האנשים כשישמעו על זה.
- (3) את מדברת כמו ילדה קטנה. אין לך מושג מה החברה שבתוכה את חיה.

- א. על פי קטעים אלה ועל פי המחזה כולו, הסבר את עמדתו של הלמר בנוגע ליחסים בין היחיד ובין החברה.
מהי עמדתה של נורה בעניין זה בתחילת המחזה, ומה היא עמדתה בעניין זה בסיומו?
הסבר והדגם את דבריך. (25 נקודות)
- ב. עם איזו עמדה מן העמדות שכתבת עליהן בסעיף א אתה מסכים? נמק והדגם את דבריך.
התבסס על עלילת המחזה. (10 נקודות)

10. אויב העם / הנריק איבסן

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. לפניך קטע ובו דברים שד"ר שטוקמן אומר באספה הציבורית. קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.
עיר החיה על שקרים ראוי שתיהרס! עד היסוד! [...] בסופו של דבר, תזהמו את כל העם, עד שהארץ עצמה תהיה ראויה להרס.
מה גרם לד"ר שטוקמן לומר דברים אלה, וכיצד הגיבו עליהם רוב הנוכחים באספה?
הסבר והדגם את דבריך. (25 נקודות)
- ב. לדעתך, האם גם בחברה בישראל בת ימינו יכול לקרות מקרה כמו המקרה שאירע לד"ר שטוקמן? נמק את דבריך.
(10 נקודות)

11. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. בסיום המערכה הראשונה ראש העיר אומר לקלייר: גברת זאחנסיאן! אנחנו עדיין באירופה, עדיין אין אנו פראי אדם. אני דוחה את הצעתך בשם העיר גילן. בשם האנושות. מוטב שנישאר עניים משנתגאל בדם אדם.
מדוע ראש העיר דוחה את הצעתה של הגברת הזקנה? הסבר את דבריך. (10 נקודות)
- ב. תאר את השינוי בהתנהגותו של ראש העיר כלפי איל, והבא שתי דוגמאות מן המחזה לשינוי שחל ביחסם של אנשים אחרים בגילן כלפי איל. בתשובתך הסבר את הביקורת המשתמעת משינוי זה. (25 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה-20)

(40 נקודות)

שים לב: בפרק זה (שאלות 12-18) עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 12-14) ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה-20 (שאלות 15-18).

(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליקענה על אחת מן השאלות 12-14.**פיוט**

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אהבת הדסה / שלום שבזי

אהבת הדסה על לבבי נקשרה / ואני בתוך גולה פְּעָמִי צוֹלֵלִים.
 לוֹ יֵשׁ רְשׁוּת לִי אֶעֱלֶה אֶתְחַבֵּרָה / תוֹף שְׁעָרֵי צִיּוֹן אֲשֶׁר הֵם נִהְלָלִים.
 שְׁחָרִית וְעֶרְבִית בֵּת נְדִיבִים אֶזְכָּרָה / לְבִי וְרַעֲיוֹנִי בְּחֶשֶׁק נִבְהָלִים.
 בְּנָעִים זְמִירוֹת מְנַדִּיד אֶתְעוֹרְרָה / וְאֲנִי וְרַעֲיָתִי בְּרָנָה צוֹהָלִים.
 בֵּינוּ עֲדַת קֹדֶשׁ בְּשִׁירָה חֲבֵרָה / חֲתָן וְהַפְלָה בְּחֶפֶז נִכְלָלִים.
 זֶה יוֹם שְׂמֻחוֹת לְאַיְמָה יִקְרָה / כִּי הִיא וְדוֹדָה חֵן וְחֶסֶד גּוֹמְלִים.
 יִחַדּוּ אֵלֵי שְׁלָחַן וְכֹס דֹּדֵי קָרָא / זְמַן שְׂרִידֵינוּ וְכָל הַנִּסְגָּלִים.
 מִכּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשׁוּמָחָה וְאַזְמָרָה / אוֹצִיא לְכָל סוּדֵי וְאַשִּׁיב שׁוֹאֲלִים.
 שֵׁם טוֹב לְמִשְׁכִּילִים בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל / כִּי הֵם עָלִי יֶצֶרֶם בְּוֶדָּאֵי מִשְׁלִים.
 תֵּאֲזוּ לְבָבָם לַעֲשׂוֹת טוֹב גְּבֵרָה / יַעֲלוּ לְגַן עֵדֶן וְחַיִּים נוֹחִלִים.
 אֶהְבֵּת יְחִידָתִי לְטוֹב א-ל נִהְרָה / בְּרוּךְ שֶׁהוּא נוֹתֵן שֹׂכֵר כָּל פּוֹעֲלִים.
 שְׁלֹם כְּנָהֵר לַעֲדָתִי יִנְהַרָה / זָמַן וְגַם בְּחֹר וְכָל הָעוֹלָלִים.

הסבר את תפקידה של האלגוריה בפיוט זה. הדגם את דבריך.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ראַה שְׁמֶשׁ / שלמה אבן גבירול

ראַה שְׁמֶשׁ לַעַת עָרַב אֲדָמָה / כָּאֱלוֹ לְבִשָּׁה תּוֹלַע לְמַכָּסָה,
תַּפְּשִׁיט פַּאֲתֵי צָפוֹן וַיְמִין / וְרוּחַ יָם בְּאַרְגָּמָן תַּכְסָּה,
וְאַרְץ – עֲזָבָה אוֹתָהּ עֲרָמָה / בְּצֵל הַלַּיְלָה תִּלִּין וְתַחֲסָה,
וְהַשֶּׁחַק אַזִּי קָדַר, כָּאֱלוֹ / בְּשִׁק עַל מוֹת יְקוֹתִיאל מְכָסָה.

א. הסבר את הדימויים בבתים 1 ו-4 בשיר ואת הקשר בין הדימויים האלה. (12 נקודות)

ב. בחר מן השיר באמצעי אומנותי נוסף, והסבר את תרומתו להבנת משמעות השיר. (8 נקודות)

שירת ביאליק

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ / חיים נחמן ביאליק

בית 1
הכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֲזֹת,
וְיִהי חִיקֶךָ מְקַלֵּט רֹאשִׁי,
קוֹרְתִּפְלוֹתִי הַנִּדְחֹת.

בית 2
וּבִעֵת רַחֲמִים, בִּין־הַשְּׁמָשׁוֹת,
שָׁחִי וְאַגַּל לָךְ סוּד יְסוּרִי:
אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּעוֹלָם נְעוּרִים –
הֵיכֵן נְעוּרִי?

בית 3
וְעוֹד רָז אֶחָד לָךְ אֶתְּנֶדָה:
נִפְשִׁי וְשׁוֹרְפָה בְּלֶהֱבָה;
אוֹמְרִים, אֶהְבֶּה יֵשׁ בְּעוֹלָם –
מֵה־זֹאת אֶהְבֶּה?

בית 4
הַכּוֹכָבִים רָמוּ אוֹתִי,
הָיָה חֲלוֹם – אֶךְ גַּם הוּא עָבַר;
עֲתָה אֵין לִי כְּלוֹם בְּעוֹלָם –
אֵין לִי דָבָר.

בית 5
הכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֲזֹת,
וְיִהי חִיקֶךָ מְקַלֵּט רֹאשִׁי,
קוֹרְתִּפְלוֹתִי הַנִּדְחֹת.

בשיר זה הדובר מביע אכזבה וייאוש, אך הוא מביע גם משאלה שיש בה נחמה.

האם אתה מסכים עם קביעה זו? נמק והדגם את דבריך.

בתשובתך כתוב על אמצעי עיצוב אחד בשיר, והסבר כיצד הוא מסייע לעצב את האכזבה והייאוש או את הנחמה.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 15-18.

15. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יושבי ביתך / איתמר יעוז־קסט

בית 1 בתוך ביתך

רציתי לשבת,

אך ביתך יושב בתוכי,

בית 2 ואולם

אני רק כעת הגעתי

לעת כי סוגרים כבר את השער

כמעשה לזייס בימ־קדם

פתם קרבו המנחה,

בית 3 וכעת

אינני יודע

מה עלי לבקש?

בית 4 אם כן,

מה לי אבקש

בשעת בין־ערבים זו

לבד ממחשבות על־אודותיך,

בית 5 בעוד צלך

פרוץ על יד־ימיני

ומטלטל בתוכי בית: בלי קירות, בלי חלונות ודלת.

א. הסבר את התרומה של הארמזים בשיר לעיצוב החוויה של הדובר. (14 נקודות)

ב. בחר באמצעי אומנותי משיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו", והסבר כיצד אמצעי אומנותי זה מסייע

לעצב את הקשר בין האדם ובין בוראו. (6 נקודות)

16. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

הַיַּעַר הַשָּׁחַר או לֹאֵן נַעֲלָמוּ הַיִּלָּדִים / אסתר אטינגר

הַיַּעַר הַשָּׁחַר הוּא יָרֵק
עֲצֵיו זְקוּפִים, יְשָׁרִים כְּסַרְגָּלִים
חֲפִים מְרַבֵּב.
לַעֲתִים אֶפְשָׁר לְשִׁמֵּעַ אוֹתָם מְרֻנָּיִם.

הַיַּעַר הַשָּׁחַר הוּא יָרֵק מִבְּחוּץ
וְשָׁחַר מִבְּפָנִים.
מְרַבֵּה קֶסָמִים,
פְּרוֹת אֲדָמִים, פְּטָרִיּוֹת,
אֲגָדוֹת, גְּמָדִים, מְכַשְׁפוֹת, פְּיוֹת.
יֵלֵד וְיִלְדָּה תוֹעִים בְּתוֹכוֹ.

הַיַּעַר הַשָּׁחַר מְסַתֵּיר
יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא מְגַלֶּה,
הֵן זֶה טִיבוֹ שֶׁל יַעַר,
מְכַסֶּה לְרַעִים וְלִטּוֹבִים
וְהִיא תִּהְלֶתוֹ –
יֵלֵד וְיִלְדָּה תוֹעִים בְּתוֹכוֹ.

בְּחֻלְפִי עַל פָּנָיו, בֵּין עֲצֵיו הַזְקוּפִים, הָרָמִים
הַמְרַעִישִׁים בְּנִימוֹס, אֲנִי שׁוֹאֵלֶת לֹאֵן נַעֲלָמוּ
הַיִּלָּדִים

וְהֵאֵם הִפְכוּ עוֹרָם חִיתוֹ יַעַר?
וְמִי הוּא זֶה שֶׁהִסְתֵּתַר בֵּין הָעֲנָפִים
חוֹפֵר מְחֻלָּה בִּיגוֹת שְׂרָשִׁים וְשָׂרְכִים
אוֹחֵז לֵב מִפְּרָפֶר, מְקַשֵּׁב
אֶל הַיּוֹרִים.

א. כיצד מתוארים העצים בשיר? הסבר את התרומה של תיאורים אלה לבניית משמעות השיר. (14 נקודות)

ב. בשירים רבים העוסקים בשואה מתוארים פחד ואימה.

הסבר כיצד באים לידי ביטוי פחד ואימה בשיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה". (6 נקודות)

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ פֹּה / זלדה

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ פֹּה
וּמִבְּטֶדֶד הַחוּם מִגֹּן עָלִי
וּמִחֻשְׁבוֹתֵינוּ נוֹגְעוֹת
פֶּתַע
כָּנָף אֶל כָּנָף.

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ עִמָּדִי
בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים הַחוֹלְפִים
הָיוּ הַקִּירוֹת בְּגִיבַיִת קְשִׁישִׁים
שֶׁסָּפְרוּ מַעֲשִׂיּוֹת עֲתִיקוֹת
בְּעֶרֶב
כְּאֶשֶׁר שָׁתִינוּ יָהּ.

עֲכָשׁוּ הַקִּירוֹת אֵינָם מְחֹסָה
הֵם הִסְתַּגְרוּ בְּשִׁתְּקָנָם
וְלֹא יִשְׁגִּיחוּ בְּנִפְלִי
עֲכָשׁוּ הַקִּירוֹת סִיד וּמָלֵט
יְסוֹד זָר
חֶמֶר לֹא עוֹנָה כְּמוֹת.

א. הקירות הם מוטיב מרכזי בשיר.

תאר את מוטיב הקירות בשיר, והסבר את תפקידו בעיצוב הקשר הזוגי המתואר בשיר. (14 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדדת בנושא "זוגיות", והצג את הקשר הזוגי המתואר בשיר זה. (6 נקודות)

אדם וזהותו

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

פגומים / ארז ביטון

על סף חצי בית בארץ ישראל
עמד אבי
מצביע לצדדים ואומר:
בהריסות האלה
נבנה פעם מטבח
לבשל בו זנב לויתן
ושור הבר,
ובהריסות האלה
נקים פנת תפלה
למצא מקום
למקדש מעט.
אבי נשאר בסף
ואני כל ימי
מציב פגומים
אל לב השמים.

א. על פי המתואר בשיר, הסבר את משמעות שמו של השיר. (14 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם וזהותו", והסבר את התרומה של שם השיר שבחרת להבנת רעיון מרכזי בו. (6 נקודות)

בהצלחה!